

ANUL VI.

OCT.—DEC. 1937

No. 8.

REVISTA ENCICLO- PEDICĂ

REVISTĂ PERIODICĂ LUNARĂ

Răspunzător: Ioan Corbu, Cluj, Strada General Grigorescu 16
Se împarte gratuit, în librării 3 Lei esemplarul.

Motto: *Culmea desmățului demagogic și a „prostului gust“ al școlii fonetice s'a ajuns cu lăpădarea clasicului român: „cogito-cuget“ și înlocuirea lui cu barbarismul prost (poetic!) „gând“, ba chiar și a numelui de „Român-Romanus“ cu acel-a de „Valah“*

Tot „Limba noastră“

BCU Cluj / Cluj University Library Cluj

Sub acel-ași titlu „limba noastră“ și tot în „Universul“ a scris un articol mai lung d-l dr N. I. Duma. D-sa e de părere, că „trebuie să se adopte și la noi o limbă română oficială“, cum s'a făcut și la Franceji și Italiani . . . și pentru asta recomandă „limba vorbită la București și împrejurimi“. La asta vom face unele observări, dar ne-am bucurat că și d-l Duma, ca și noi, cere „să ni-se lase limba derivată din latina clasică sau poporană, așa cum ne-au făurit-o înaintași noștri culti, dând la o parte pe lângă franțuzismele inutile (de prisos) și nemțismele . . . sau puzderia de slavisme și provincialisme, cari ne-au scâlciat limba“. Credem, că sub „provincialisme“ sunt a se înțelege tot alte străinisme, ca turcisme, ungurisme . . ., pe cari d-l T. Pisani le consideră de limbă românescă(!), luptând și înțelegând sub străinisme numai frâncismele.

Acel-ași principiu l-am urmat și noi, ca și d-l Duma (pe când d-l Pisani numai din gură, nu și în faptă): „să ni-se lase limba derivată din latină, cum ne-au făurit-o înaintași noștri

culți“, între cari primul și cel mai mare e, cum am mai arătat T. Cipariu, „părintele filologiei române“, cărui-a îi datorim îndrumarea și punerea temelilor adevărate ale dezvoltării limbii românești : „principiile de limbă și scriptură“, atât de uitată și necunoscută așī, că d-l Gh. Adamescu, în Dicționarul Cărți românești a creșut, că pōte încheia judecata, că „teoriile lui Cipariu despre limbă (și ortografie — erau începuturile ortografiei) nu mai sunt împărtășite așī“. Nu, destul de trist că nu, căci desmățul școlii fonetice, care nu „împărtășeșce“ nici un principiu, ci numai anarhia, n'a făcut decât să strice îndrumarea sănătoșă și înțeleptă a „părintelui filologiei române“, așē că așī n'avem nici ortografie, nici gramatică, nici limbă româneșcă, ci un jargon păsēresc-țigănesc și o grafie făurită cu regule arbitrare, cu desconșiderarea legilor fonetice și gramaticale ale limbii româneșci, cum am mai arătat.

Nu șcim ce să înțelegem sub „limba română oficială“. Limba noastră e una dintre cele mai unitare limbi, una și aceeași în tōte provinciile româneșci, cată numai să o curăm de strănismele de prisos, orī de unde, orī din care provincie ar veni chīar și din București și împregiurimī, și să le înlocuim cu cuvintul românesc (de origine latină), când îl avem, orī din care provincie ar veni. Căt pentru rostire, între diferitele forme vom alege pe cele ce au păstrat mai bine formele limbii mame (latine), vom introduce deci numai pe „de“ și nu pe „dă, di, dge“, pe „frunte“ și nu pe „frunce“, pe „micicel, mușce“ și nu „mititel, muște...“ deci nu putem primi de bune tōte formele sau formațiunile, cāte se află fiă chīar în București și împregiurimī,

Altecum d-l Duma nu ne spune un singur cuvint sau motiv, pentru ce să luăm ca tip de limbă română numai cea vorbită la București și împregiurimī. Dacă în Franția a fost introdusă ca limbă oficială limba din capitala Paris și împregiurimī, în Italia n'a fost introdusă limba capitalei, a cetăței eterne, fostă capitală a imperiului roman și mama latinității, ci limba toscană din motive, cari le cunoșcem cu toți. Toscana a fost patria lui Dante, și limba toscană limba „Divinei Comedii“. În Franția în lipsa unei limbi impuse prin o „Divina Comedie“ au înfiat limba Parisului și împregiurimilor. Dar ce destingere din punct de vedere a curățeniei limbii între Paris și București noștri ! Parisul era întemeiat încă în timpul lui Cesar (Lutetia Parisiorum), s'a dezvoltat în mijlocul unei populațiuni franceze cu limbă neolatină, a fost capitală încă în secolul al V-lea, cu limba latină (limba mamă) în

beserică, în științe, limba franceză s'a dezvoltat sub scutul limbei mame, fără întrerumpere, nici o altă limbă străină nu și-a impus acolo jugul. Pe când la noi n-a rămas nici o singură cetate înființată de Români, de pe urma încălțărilor și cotropirilor barbare fără capăt, iar București numai cu o mie de ani mai târziu (secolul XV) s'a întemeiat și a ajuns capitala Munteniei. Dar împregiurimile? Peste o mie de ani au fost cotropite de puvoii popórelor barbare, așe că aprópe până în timpul mai nou împregiurimile cu Bărăganul au fost folosite numai ca pășuni, de unde căutau scăpare și adăpost în munți dinaintea cotropitorilor; aședări omenesci nu s'au putut înfiripa acolo până chiar în timpul din urmă. Nu mai departe decât poetul Alexandri aștepta „un smeu cu aripí de foc s'alunge trista mórte, ce zace 'n acest loc“ O mulțime de sate au fost înființate în timpul din urmă acolo cu Tiganí, iar poporațiunea Bucureștilor e o amestecătură babilonică din tóte popórele balcanice: Bulgari, Greci, Albaneji, Turci, apoi Ruși, Unguri, Evrei... De aici se scótem „limba română oficială“? Să mai adaogem, că la noi în locul limbei mame (latine) am avut limbă străină (slavă) și în beserică. Dacă Slavići a spus, că sórele culturi româneșci la București răsare, asta are rost și e adevărat, căci București sunt centrul cultural și politic, acolo e Academia română și conducerea culturală a tuturor Românilor, iar acésta conducere a fost și e recrutată din tot ce au mai ales ca forțe creatóre culturale tóte provinciile româneșci, cari contribuie pe acésta cale la închjăgarea culturi româneșci unitare din tot ce au bun și ales tóte provinciile româneșci. De pe la marginile Bucureștilor și împregiurimí nu multe bune putem alege. Unde am ajunge, dacă fiecare provincie ar încerca să-și împună în limbă particularitățile dialectale, provincialismele de origine străină?! ..

Relativ la „nemțisme“ avem o observare și anume: „regula gramaticală nemțescă: atuncí când dóuă verbe vin unul după altul cel de al doilea se pune la infinitiv, n'ar fi adevărată, căci pe româneșce se pune la conjunctiv“. Asta însă nu e o regulă fără abateri. Dacă nu e bine româneșce: „vreu a-i spune. sau mă duc (pentru) a-i spune“, ci „vreu, sau mă duc să-i spun“, e tot așe de bine româneșce: „mă duc a colinda, pescui, (sau: la colindat, pescuit)“, nu pot face, nu pot bè, mânca, nu știu cânta, începe a cădè frunđa...“. ca și „nu pot să fac, să beu...“ drept probă dau aici câte-va versuri poporane: „Codrule, sub póla ta Nu pot bè, nu pot mânca, că'ncepe-a cădè frunđa“, sau

„Eu nu cânt că ştiu cânta, Cânt s^e-mⁱ stîmp^{er} inima“. Poporul n'a învăţat la Viena s^e vorb^{esc}ă aş^e.

D-l Duma vede slavism în i pus înaintea lui e, bunăoară în „femeie, ôie, plóie, vóie...“ (am lăsat afară turcismul „odaie“). Dar s'ar put^e ca s^e nu fiă slavism, cum apare din forma articulată „femeia, ôia, plóia, vóia...“ In forma nearticulată e din cap^{et} nu e original, ci e derivat din ă (veđi „mama, mamă, buna, bună...“), care dup^e i se rosteşce e, de aceea noi îl şⁱ scriem „femeiă, plóia...“ în forma nearticulată. Şⁱ etimologia ne ar^{et}ă că acest i a fost şⁱ în cuvîntul latin, din care derivă: „familia (fămeia), ploia (poporan latin)...“ Am mai put^e aduce ca probe verbe de conjugăţiunea întăia, ca „încheia, despoia“, la indicativ presinte „încheiă“, la conjunctiv „ca s^e încheie“, unde i aparţine răd^{ec}inei româneşci.

D-lui Duma nu-ⁱ place înlocuirea lui „strat“ cu „p^{et}ură“ (amîndóue neolatine), „p^{et}ură de cărbunⁱ, arină...“ în geologie, pentrucă d-sa crede, că „p^{et}ură“ e numai aceea, care se pune pe cal. Dar poporul îl foloseşce ch^{iar} şⁱ în înţelesul luat în geologie. Mămăliga cu brânză o face, sau pun^{end} brânza pe mămăligă (în grópa făcută luând o lingură de mămăligă), sau „p^{et}urⁱ“: pune tot o p^{et}ură de mămăligă şⁱ una de brânză.

Pe la noi (Zagra-Năsăud) „o avere nu se risipeşce (slav), nici nu se iroseşce“ (grec) — amîndóue necunoscute — ci „se pradă“; când prunci aruncă bucăţele de pâne pe jos, mama îi c^{ert}ă: „nu faceţi pradă, nu pradăţi bucatele!“ In loc de „casa se prăbuş^{esc}e“ (slav) se đice: „se surupă“, „se derapⁱⁿă“: „se dărămă“ e tot neolatin, decⁱ îl vom păstra şⁱ pe acest-a. Dar „un arbore se prăbuş^{esc}e“ nu se p^{ote} înlocui nici cu „dărăma, nici surupa“, ci cu „r^{est}urna“ (veđi versul poporan: „Trei brađi mari s'au r^{est}urnat, Pe mine că m'o 'ngropat“. „Prostul gust“ şⁱ necunóşcerea limbei româneşci dă străinismelor decⁱ de înţelesurⁱ, cum am mai ar^{et}at, degradând limba, căci străinismele neav^{end} un înţeles bine fipsat, diferenţiat şⁱ simţit ca cuvîntul românesc, se p^{ote} trânti în or^{ice} loc şⁱ în or^{ice} înţeles. Aş^e se mai đice „apele se prăbuş^{esc} în genune“, unde nu putem folosi nici pe „se dărămă, se surupă, se r^{est}órnă“, ci „se rostogolesc“, sau „valuta, leul, autoritatea... se prăbuş^{esc}e“ în loc de „cade, scade, se sdruncină...“ Mai observăm, că pluralul dela „timp“ nu e „timpⁱ“, ci „timpurⁱ“, „âmb^lă bune timpurⁱ“, aş^e đice ţerantul din Transilvania; mărturisim totuşi că am g^{and}it, că

d-l Duma (e Macedonean?) îl folosește, pe când pe la „București și împrejurimi“ nu folosesc decât slavul „vreme“.

Ne mirăm, că d-l Duma n'a amintit între străinisme un-gurismele atât de numeroase în timpul din urmă și cu adevărat periculoase, când ni-se unguresc Români în Secuime chiar și ađi sub despusul românesc. Ce-i drept, d-l Duma n'a folosit în aceste articole decât odată ungurismul „hotări“ și de trei ori „seama“, dar ar căta să se accentueze principiul, căci la d-l Pisani numai țigănistele sunt „limba noastră“, adecă a d-sale, sau pöte că articolul a trecut prin censura d-lui Pisani (a fost publicat pe paginile din urmă).

Gramatică și ortografie.

D-l Pisani s'a plâns odată — și cu drept cuvînt — că încă n'avem o gramatică a limbei române. Atunci i-am rĉspuns, că n'o avem, fiindcă n'avem nici ortografie. căci nici se pöte gramatică fără ortografie, nici ortografie fără gramatică. În Biblioteca Universității din Cluj am vĉdut doue aflate, una „achiziții nouă“ alta „conversațiile interzise“. Nu ne ocupăm de formele „pășerești : „-ație, -iție“, ci de femeninul plural : „nouă“. După care gramatică fac femeninele în ă la singular, pluralul tot cu ă ? Noi șciam, că pluralul femenin se face cu e sau i, bunăoră dela „bună, albă, nouă . . .“ pluralul e : „bune, albe, noue . . .“, că în cel din urmă e se rostește ă, acest-a e accidentul fonetic alui e după u, ca și după consunătorele șuerătore (câteodată și după r), după cari e nu se pöte rosti decât cu örecare greutate, și atunci se preface în ă, mai ușor de rostit după u, dar pentru acee-a căta să se scriă cu litera-sunetul din care derivă, căci așe cer atât legile unei ortografii adevărate, ca și legile gramaticale. Dar dacă legea fonetică arĉtată mai sus nu-i deajuns, pentru ce nu se admite semnul ă când derivă din e românesc ? Pentru ce se scălciează rădĉcina ca în „văd“ în loc de „vĉd“, („vede“), „văr“ în loc de „vĉr (pl. veri)“ . . . ? Ce principii fonetice se opun introducerii lui ? Pentrucă ă derivat din e e mai rar, asta nu e motiv, că ă se fiă suprimat. Dar în „conversațiile interzise“ cum de s'au îndestulit cu legea fonetică, și n'au ortografiat (?) „conversațiile interzăsă“ ? (după șuerătore i se rostește i și uneori și după r).

Cei ce n'au simțitul limbei românești, ca să scape de forma agramaticală cu ă, de care Academiei puțin îi pĉsă (cine mai respectă ađi gramatica ? !), folosesc forma masculină la plural și pentru forma femenină : „noi, noui, porți noi“ !! în loc de „noue“.

Tot așe și-au bătut joc de gramatică la conjugățiunea a II-ă. După ce au admis pentru infinitivul conj. II, nu forma dialectală corectă în -è (care rămâne după tăierea lui „-re, vedere, a-vere...”), ci forma necorectă în „-ea, vedea, avea...”, fiindcă forma d' întâiă nu se pôte ortografia cu grafia fonetică (în lipsă de semne), după ce acum nu se pôte destinge infinitivul conjug. II de I (veghea-veghia-vedea). s'au apucat bolșevici sê supprime conjugățiunea II, și sê trecă tôte verbele la conjug. III: „va place, va rămâne...”, acum i-a venit rîndul lui „va vede”, apoi „va ave”, și fiindcă „nelegiuirea” și anarhia fonetică n'are margini, nu vor pute (putè) lăsa nici pe „putè” singur la conjug. II. În loc de a direge grafia după gramatică, se dehócă gramatica și limba, pentru ca sê rămână nestrămutată o simplă grafie. Forme gramaticale, tradițiune latină, păstrate cel puțin dela fundarea Romei până ađi sunt călcate în picior și lăpédate fără pic de rușine, ca și numele de Român, purtând insemnul Romei eterne, nu e acêsta cea mai desfrînată demagogie și anarhie, sau „nelegiuire”, cum ar đice, și mai ales cum face d-l Pisani. Nu de mult d-sa a criticat, și cu tot dreptul, pe d-l I. Iordan, gramaticul, care învêță rătécirea, că „cee-a ce astăđi este, sau ți-se pare necorect, pôte deveni mâne regulă generală”. În faptă însă d-l Pisani îi dă dreptate, folosind și d-sa forme necorecte, ca: „va place, va ține, va rămâne...”, ca sê pótă „deveni mâne regulă generală”. „Așe se transformă” adică se strícă limba sub ochi noștri și chiar a criticilor, cari critică rătécirile, dar le urméză. Așe vom „ave” o limbă păserească. care va „place” și o vor „pute” învêța și paserile.

»Metoadă intuikivă moghearnă«.

E titlul unui articol la „Limba noastră” al d-lui Pisani în „Universul”. Aici nu avem de furcă cu d-l Pisani, căci đicerea acêsta e luată din Caragiale, care cu acêsta batjocorîa limba și rostirea pedagogului ardelean Chicoș Rostogan. Publicul mare și neșciutor crede că acêsta batjocorire e îndreptată în contra școlei lui Cipariu, în care s'ar fi format acêsta limbă și rostire de ris. Vrem sê arêtam rătécirea.

Singur numai diftongul „oa” din „metoadă” se datoreșce școlei lui Cipariu după principiul de a români după puțință neologismele (latine și grece sau neolatine : italiene) după legile fonetice româneșci. Sunetul o accentuat urmat de a, ă, e...”, (afară de i) se rosteșce ó (oa) în româneșce : „móră (moară), pôte (poate)”, decî „metódă”, dar „mori, poți...”. La dreptul nu e nici un diftong, ci e accidentul fonetic alui ó accentuat, înainte de „a, ă, e...”. Diftong a făcut acolo numai școla fonetică, ca sê nu primescă semnele corecte ale etimologiștilor, ci sê dirégă după înțelepciunea lor, curat vorba ; „na-ți-o frântă, că ți-am

dres-o". Comparați diftongul francez „oa (oi)" bunăoară în „loi" și pe oa din „poate (póte), toate (tóte), ca să vă convingeți că nu e acel-ași sunet . . . Dacă școla fonetică a făcut din „noauă (nouă): nouă" în contra legilor fonetice românești, ce păcat ar fi ca bunăoară neologismul „metodă" să-l rostim, dar să-l ortografiăm „metódă" după legile fonetice românești, adecă să-l românim. Altcum și școla fonetică aplică pe oa la neologisme, ca „superioară" . . .

Venim acum la „intuikivă". Nu șcim de unde a învățat Chicoș R. să prefacă pe t în k înainte de i. Cipariu n'a învățat așe mirozenii. Prefacerea lui tl în cl a fost cunoscută în latină: „vetulus, veclus = vechiu". Prefacerea lui t înainte de e, i în ce ca „frunce (frunte), cinerî (tinerî)" e provincialism ardelenesc, dar nu „frunke, kinerî". Tot așe se rostește în Transilvania în unele locuri „dge (și ghe ?), care ar fi dat pe „moghernă" în loc de „modernă", apoi „bgi sau ghi: bgine. ghine" (nu în totă Transilvania și la Aromâni) în loc de „bine", sau „ghili, bgili" (și în Moldova) în loc de „bili", rutenism pentru românescul „nâlbi", care a devenit „banal" ca tóte cuvintele românești, la școla fonetică. Cipariu însă n'a admis în scriere aceste rostiri dialectale, din contră a învățat, că principiul fonetic duce la anarhie, cum de fapt a și dus. „Intuikiv, moghern" sunt forme ale școlei fonetice, nu alui Cipariu. Nu mai puțin decât d-l S. Pușcariu a constatat, că forma „ghili" (în loc de „bili") „tinde să devină literară" — fire-ar a dracului de limbă literară cu totă »comóra« de țigănisme ca »ghili Clorî, bili, gândi, kezășui. Clă, cari ne necă cuvîntul românesc și ne spurcă limba neolatină cu încuviințarea și chiar binecuvîntarea școlei anarhiei fonetice.

»Actele vorbeșce«.

Subiectul la plural, cu predicatul la singular. Așe au vădut casul cei mai mulți. Mahalagism, au đis uni. Desmățul fonetist însă, care vede evoluțiunea limbei în orice prostie și neșciință, a vădut evoluțiune și s'au pus să o întroducă în limba literară. Chîr și d-l Pisani „curatul" a încercat să ne convingă, că ar fi aflat și în Transilvania așe ce-va.

În „actele vorbeșce" însă nu e nici mahalagism. cu atât mai puțin evoluțiune, ci e vorba de un neologism neînțeles de popor. Omul din popor, ca și cel dela marginile Bucureștilor, n'are de unde să șciă că »actele« vine dela „act", și e forma articulată, femeiescă, la plural. Forma fiind aceea-ași ca și forma articulată în singular dela substantivele masculine în e, ca bunăoară: »șerpe șerpele, jude, judele" — poporul cređend că e acel-ași cas, după cum đice »judele vorbeșce«, a đis și »actele vorbeșce«, în lipsă de cunoșcințe. La atât-a se reduce tot casul.

Cât despre descoperirea d-lui Pisani, că și în T-nia s'ar fi

folosind predicatul în singular la subiectul în plural, se înșelă, căci nici aici nu se folosește. Dacă a aflat în poezia poporană »ómeni dicea« în loc de »diceau«, asta vine de acolo, că forma pluralului în »au« nu se folosește, ci numai forma singularului și la plural; »ómini dicea, mergea...«, dar la presinte nu dice nimeni: »ómini dice, merge«, ci »dic, merg«. Scribi neștiinți setoși de modă nouă și evoluțiune răpede au și întrodus-o, ca și pe »aibe, va ține...«, scribi scrie și vorbește păserește.

Să mai contenéscă scribi cu evoluțiunea neștiinței și a prostiei și să nu facă »regulă generală« din prostia lor.

Etimologii.

Mămăligă. În Dicționarul Candrea etimologia e necunoscută. Șăineanu se apropie de deslegare cu presupunerea că e un cuvânt din graiul copiilor.

În »Arhiva Someșană« Nr. 22, în articolul »Revolta Districtului năsăudean« de V. Sotropa, între martori ascultați în satul meu natal Zagra (Năsăud) în a. 1757 e arătat unul cu numele »Popoliga Angelini«. Scrietori fiind Maghiari, cari n'au sunetul românesc ă, nici semn pentru el, l-au scris cu o, deci numele corect e »Păpăligă«, o formațiune ca și »mămăligă« din primele cuvinte ce le învétă copiii mici: »mama, păpa« (mai ales, că »mama« înseamnă »tită«) și »-ligă«. »Păpăligă« nu e un nume de botez, nici de familie, ci un nume de batjocură cam cu acel-ași înțeles ca și »mămăligă, mămăliga Angelini«. Așe mî-am esplicat acest cuvînt. Peste un an (1758) se amintește un adunător de dare cu numele »Costan Păpăligă«, care se pôte că e aceea-ași persónă, numele de batjocură e folosit și ca nume de familie, cum se întîmplă dese ori.

Ađi nu se află în Zagra nume de familie »Păpăligă«. Întrebând în sat, dacă se mai aude acest cuvînt, am aflat, că pe la a. 1900 era un om cam de 50 ani cu numele »Costan Păpăligă« (nu pôte fi cel din 1757), dar nu e nume de familie, ci »îi dicea așe (Păpăligă), fiindcă era molatic și móle de gură, vorbea ca copiii mici«, adecă era cepeleag. Se pôte, că pe la noi, la »mămăligă« i-s'a dis »păpăligă«, apoi a fost înlocuit cu »coleșă« (mămăligă nu se dice), dar a rămas »păpăligă« în înțeles figurat, ca și »mămăligă«, înțelegend un »om molatic«.

Terminațiunea »-ligă«, pôte fi un diminutiv ca în »săpăligă«, cum crede și Șăineanu, veđi și »mămulică«. Prefacerea lui c în g »mămălică, mămăligă«, s'a putut ușor întîmpla. (Mâncarea din oue sbătute cöpte în unsóre se numește la noi »papă«).

